

Fazekas legények köszöntő versei

P. SZALAI EMÓKE

A debreceni fazekas céh utolsó mestere Papp Lajos 1937-ben a céh írásos emlékeinek egy részét a Déri Múzeumnak ajándékozta. Ezek között található egy füzet, amelynek címlapján a következő felirat szerepel: „Pap Lajos-é ez a könyv, ha el tévelyedik, Szerelmes barátom, Szolgátsd kezemhez, Mert igaz jószágom. die 3-ik Szeptember Anno 1876. Irtam a fenn irt napon.”⁽¹⁾ A 14 oldalas füzet a legényélettel kapcsolatos köszöntő verseket tartalmazza.

A céhbéli élet szigorúan szabályozott keretek között folyt, évszázados szokások irányították. A mesterségtanulás, az inasévek után a felszabadítás, majd a legényi juss megszerzése következett. Ha az inas legényként akart dolgozni, ezt csak akkor tehetette, ha a *társpohár pénzt* letette és a tanulólevelet megszerezte.⁽²⁾ A debreceni fazekas céhben a XIX. században a társpohár pénz 6 forint volt, amelynek egynegyede a céhet, a többi a mesterlegények társaságát illette. A társpoháradáskor a következő verset mondták a legények:

Társ Pohár adáskor mondandó vers

- 1-ső Isten kegyelméből felviradván mára
Nemes gyülekezet jutván ez órára
Áldván az úr nevét nézvéen jó vóltára
Hogy reám vigyázott mint saját fijára.
- 2-ik Tanuló inasi időmet haladtam,
Ámbár tere alatt nem egyszer fáradtam
Túrésemmel még-is példáját mutattam
Hogy a tanulásban állandónn maradtam
- 3-ik Azért most meg kérem ezen Társaságot
Illő tisztelettel ezen ifjúságot
Ki pótolom én is e hijánosságot. —

1 Déri Múzeum Néprajzi Adattára V. 181. Ltsz.: I. 1937. I. Pap Lajos fazekas-mester ajándéka.

2 A fazekas céh privilégiuma 1715. Déri Múzeum általános történeti dokumentációs gyűjteménye, Szap: 1905. 550. XXIX. artikulusz, Társ pohárral, tanuló levélről.

*Ha más legény mondja a kövedző helyett akkor
így kezdje*

Becsülettel s' nemmel fénylő gyülekezet
Minden renden s korban lévő felekezet
Hivatalja szerint ki ide érkezett
Kérem mostan velem fogjon kiki kezét.

Ha egy a társ pohár adó legény csak így

Legény társaink közt imé találkozik,
Barátságunk után a ki fáradozik.
Mert társaságunkba lépni szándékozik.
Azért társphárral nekünk adakozik.

Ha pedig kettő vagy három van, akkor így

- 1-ső Legény társaink közt ketten találkoztak, ,
Barátságunk után a kik fáradoztak,
Mert társaságunkba lépni szándékoznak,
Azért társphárral nekünk adakoznak. —
- 2-ik Ezeknek személyét mostan én viselem.
Nevekben az itten lévőket tisztelem,
Terhekre hogy talán nem lések képzelem,
Azért e pohár bort bátran fel emelem. —
- 3-ik Elsőben is tehát kegyes Királyunkat,
Első Ferencz József Felséges urunkat,
Emlitem tudván azt hogy szabadságunkat
Csak tőlle nyerhetjük ártikulusunkat. —
- 4-ik Felséges királyunk kívánom hogy éljen,
Számos esztendőket erőben szemléljen,
Mint a nap sugára az országban fényljen
Minden ellenséget tapodjon kevélyen. Vivát!
- 5-ik Ezen vármegyének tisztai éljenek,
Tartós egészséggel soká kérkedjenek,
Lankadást testekben későn érezzenek,
Hogy bölts párt-fogóink ügyünkben légyenek. —
- 6-ik Nemes városunknak első fő bírállya,
S többi fejei a kik illenek hozzálya,
Fényljen életeknek sokáig fákjája,
Bölts igazgatását kedvelje hazája. — *éljen!*
- 7-ik Becsülettes Czéhnek Fő s ifjabb mestere,
Legyenek sokáig a czéhnek címere,
Hordozza mindenütt szerencse szekere,
Bővön legyen mindég rozs s búza kenyere. — *éljen!*
8. Atya-mester úrnak már tiszteletére,
Szóllok sokáig legyen Ifjúság vezére,
Ezen Társaságnak éljen örömére,
Az ur a mennyekből vigyázzon életére. *éljen!*

9. A bejáró mester urak is éljenek,
Egy mestertől máshoz hogy frissen lépjenek,
Helyes munkáinkról bizonyosság légyenek
Jó viseletünkről örvendezhessenek. — *éljen!*
10. Mester uramat is illő meg tisztelni,
Kötelességemnek illő meg felelni.
Reménylven beszédem hogy fogja kedvelni,
Azért e pohár bort felfogom emelni. —
11. Köszönetet mondok mester úr számára,
El nem felejtkezek az oktatására,
Az Urnak áldása száljon a házára,
Éljen háznépének tápláltatására. — *éljen!*
12. Mesternő asszony is nyerjen tiszteletet,
Mert gyakran engemet sok jó vezetett,
Az Oktatásért mondok köszönetet.
Kívánok Istentől fris s boldog életet. — *éljen!*
13. Már a társasághoz szükség szállásomat,
Intézni illendő meg alázásomat,
Melyből ma kikérem befogadásomat,
'I' éppen ezért adom most társpharamat. —
14. Érdemes Ifjúság hazánknak reménye,
Ezen becsületes Társaságnak fénye,
Szóllít most titeket leg gyengébb edénye,
Társaságotoknak mai szüleménye. —
15. Kéréssel járulok azért most hozzátok,
Haladtam inasi időmet tudjátok,
Társaságotokba engem fogadnátok,
Reményilem megtenni elnem mulasztjátok. —
16. Kötelességemnek én is megfelelek,
Ha jó szívűséget ti bennetek lelek,
Melyet fel találni köztetek képzelek.
Azért számotokra társphárt emelek.
17. Társaságunk híre messze futamodjon,
Száma tagjainak soha kine fogyjon,
Sőt inkább naponként többre szaporodjon.
Erkölt s Tudományra nézve gyarapodjon. —
18. Ütközzön irigység elő menetében.
Kifogást ne leljen a viseletében
Remek munka legyen mindenkor kezében
Hasznot mesterjének hajtson műhelyében, *éljen!*
19. Kapcsolja együvé ezen Társaságot,
Az egészség szüljön közte barátságot,
Kerültesse vele a csél-csap hivságot,
Nyerjen Társaságunk ily állandóságot. *éljen!*
20. A nevendék szüzek kívánom éljenek,
Legények számára hogy nevedjenek,
Mint a nád-szál simán szépen felnőjenek,
Anak idejében minket kedveljenek. — *Éljen!*

21. Muzsikásaink is jókedvűek légyenek,
Hegedűjök szegen ritkán heverjenek,
Hanem valamikor szükség lesz pengjenek,
Sert, bort, pénzt, pálinkát hogy bőven nyerjenek. —
22. A Hegedűjökön hurok ne szakadjon.
Gyakorta vonásba kezek ne fáradjon,
Szemek bagoj módra este ne aludjon,
A sok pecsenyétől hasok megdagadjon. *éljen!*

A társphár megadásával a legény a legénytársaság tagjává vált. A debreceni fazekas céh legénytársaságáról már az 1715-ös céhprivilegiumban történik említés, de írásos anyag csak a XIX. századból maradt fenn.⁽³⁾ 1823-tól a legénytársaság elöljárói az *atyamester* és a *bejárómester*. 1830-ban már *öreg dékányt, ifjú dékányt és nótáriust* is felsorolnak.⁽⁴⁾ A tisztségviselőket évente áprilisban választották. A dékányok legények voltak, akik sokszor még megbízatásuk évében mesterek lettek. Az atyamester és a bejáró mester megbízása úgy változott, hogy az előző évi bejáró mester a következő évben atyamester lett.

A legénytársaság szervezett keretek között működött. A céhek egyik legfontosabb tárgya a céhláda volt. A legénytársaságnak szintén volt ládája, amelyet az atyamester házánál tartottak. A ládában helyezték el a társaság iratait, jelvényeit, amelyek közül a legénytársaság jegyzőkönyvét kell kiemelni. Ebben megörökítették a társaság elöljáróinak névsorát, a számadásokat. 1830-ban határozták el a protokollum készítését, amelyben: „A ki a Társaság közébe fog jönni nevet beírni és az idegeneknek elmenetelét és az idegenyeken leendő tetteket beírni és a szám adásokat és a Dékányok választását mikor kit választanak tartsa szoros kötelességének a Becsületes Ifjú Társaság.”⁽⁵⁾ A legénytársaságnak ugyanebből az időből ismeretes a társasági pecsétje.⁽⁶⁾ Ugyancsak a legénytársaságé volt az a két kancsó, amelyeket 1873-ban készített Szőlősi József, felírta: „A Debreczeni t. cz. Fazekas Ifjúság részére készítette Szőlősi József Debreczenbe 1873-ba”.⁽⁷⁾

A legénytársaság életében fontos esemény volt az atyamester-választás. Ekkor a legénytársaság ládáját kikérték az előbbi atyamestertől, és ünnepélyesen átvitték az újonnan választott atyamester házába. A kikérés után a céhmester, a céhkomisszárius, a nemesek hadnagya elé vitték, majd ezután kísérték új helyére.

3 Legénytársaság iratai, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár IX. 8. 8.

4 Legénytársaság iratai, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, IX. 8. 8—10.

5 Legények protokolluma, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár, IX. 8. 9—10.

6 A céhpecsétet közölte Nagybákay Péter. Magyarországi fazekas céhpecsétek, Ethnographia, LXXXIX. 1978. 251.

7 Közölte: P. Szalay Emőke: Debreceni céhedények, Déri Múzeum Évkönyve 1980. Szerk.: Módy György és Kurucz Albert közreműködésével Dankó Imre. Debrecen, 1982., 257.

Az óh atya mestertől kikéri a ládát a dékány ekképpen

Atya mester úrnak érdemes házához,
A mi társágunk mint önnön atyjához,
Nem csak mint atyjához sőt mint barátjához,
Illő köszönettel kirendelt magához,
Beszédemmel hosszas nem akarok lenni,
Mert innét még tovább szándékunk van menni,
Azért Orációt nem lehet hát tenni,
Mert az új szálláson akarunk pihenni,
Fő célom ez, de úgy nézzen mint követet,
Atya mester urnak tenni tiszteletet,
A tisztelet után mondjak köszönetet,
Mind eddig hogy minket sok jóra vezetet,
Atya mester urnak hajlandóságára,
Írántunk mutatott jó akaratjára,
Nem felejtkeztünk el tett oktatására,
Szánk szívünk kész mindég jó kívánására,
De még egytet kettőt akarok szólni, ,
Másik célom is van ki kell már mondani,
Kérésünk is vagyon tessék meg halgatni,
Másuva Helberkre akarunk szállani,
Reményljük célunkat hogy ebben elérjük,
Azért társaságunk ládáját kikérjük,
Illő becsülettel másuvá kísérvük,
Jó indulatunkat azért is ígérjük. —

*A midőn az atya mester a ládát ki adja így
szóljon a dékány*

A midőn illendő feleletet vettünk,
Alázatossággal tiszteletet teszünk,
Atya mester úrnak míg el nem enyészünk,
Vagyunk tisztelőji mindenkor is lészünk.

Ezután társaihoz fordul így szólítja őket

Már hát társágunk virágzó tagjai,
Megyénk s Városunk nevendék fiai,
Be töttek szívünknek im kívánságai,
Fogjuk fel ládánkat készek az utjai.

Felfogván a ládát így szóljon a dékány.

*Atya mester urnak im engedelmével,
El visszük ládánkat maradjon békével,
Virágozzon háza atya mesternével,
Vivát éljen az ur egész háznépével.*

Ki menvén a házból az udvaron így szóljon a dékány

Pajtásim célunkat el értük látjátok,
Mert ime ládánkat már ki is hoztátok,
Egygel de adósok mint hogy maradtatok,
Kérlek egy kevéssé csendesen áljatok,
Háládatlanoknak nem szép volna lenni,
Kötelességünket illő hát meg tenni.
Azután vigabban lehet tovább menni,
A hol a szándékunk vagyon meg pihenni.
Atya mester urnak még ő kigyelmének,
Mondjunk köszönetet s búcsú szót legények.
Áldást a házára mondjunk hitvesének,
Hogy minket mind eddig jó szívvel vevének,
Az ur atyánk vala ezzel kérkedhetünk,
De mint mesterünkkel is dicsekedhetünk,
Érdeméhez képeste azért köszönhetünk,
Csak csekély de szives a mi intézetünk,
Kivánjuk Atyai hiv gondoskodását,
Érdemes mesteri józan oktatását,
Véllünk s miattunk tett sok fáradozását,
Fizesse meg az úr s öntse rá áldását,
Vagy az asszony ellen valamit ejteni,
Méltóztasson kérjük azt elfelejteni,
Búcsúnkat ezekkel célunk rekeszteni.

Az atya mester előtt az utszán így szóljon a dékány

Atya mester urnak s atya mesternének,
Az egészségéért igyunk hát legények,
Ne légyen bomlása az egészségnek,
Ezzel válét mondjunk egész háznépének.
Mindnyájan kiáltsuk éljen.

A Czéh mester előtt

Fő elnök urnak itt im tiszteletére,
Illó meg állani nézvén érdemére,
Ő Kigyelme czéhünknek mert okos vezére,
Mondjunk áldást rája s egész ház népére.
Éljen Fő Elnök ur mint feje a czéhnek,
Friss fojása légyen az élet erének,
Bölcs igazgatását az ifjak és vének.
Kivánjuk hogy soká tartsuk szerencsének. éljen.

Minden maister előtt

Erdemes czéh tagja maister ur hogy éljen,
Kiáltsuk pajtásim sok időt szemléljen,
Áldott reggelekre viradjon és keljen
Hogy munkát számunkra télbe nyárba leljen. éljen.

A Czéh Komiszáriusa előtt

Tekintetes urat elnem mellőzhetjük
Kötelességünket el nem felejthetjük
Örülök ha frissen mostan szemlélhetjük
Komisszárius urat (frontal) tisztelhetjük.
Éljen e drága ur Czéhünknek diszére,
Lehessen sokáig Prézense s vezére,
Áldás és békesség száljon háznépére
Csak későn jusson el a végső estvére. éljen.

A nemesek hadnagya előtt

Ez az ur Nemesek Hadnagyja tudjátok
Kötelességeket el ne mulassátok
Pajtásim hát bátran s fenn szóval mondjátok
Hogy sokáig éljen velem kiáltságok.
Éljen Nemzetes ur kedves hitvesével
Az Ur áldásával s a föld termésével
Bővölködjön s fényljen a nemességével
Kezet hogy foghasson így a szerencsével. éljen.
Hogy várt kívánsága bé teljesítettett
E jelentésünkkel mély tiszteletünket

Az ujj Atya mester előtt az utszán

El értük pajtásim azt az áldott helyet
A melyre bennünket az Isten vezérelt
Itt a mi fő czélunk itten meg álljatok
Atya mester urat itten találjátok
Reménylem jó szívvel léssen ti hozzátok
Kigyelme házában tisztelni fogjátok. éljen.

Bé menvén a házba

Becsülletes czéhnek a végzéséből
Bátorkodtunk imé el rendeléséből
Nem vakmerő képpen de engedelméből
A Tagok a Főnek parancsolatjára
Mozdítani ládánkat elébbi helyéből
Mint hogy a fő által már az ur tétetett
Atya mesterünknek ujonnan rendeltetett
Azért e Társaság téssen tiszteletet
Mozdulni tartoznak akármely órára
Tudván azt hogy fő tagjai javára
Mindent kíván tenni nem pedig kárára
Meg akarván tenni kötelességünket
Reménylven házában befogad bennünket
Sőt jó szívvel fogja fojtatni ügyünket
Köszöntjük mindnyájan a hitves társával
Uj atya mesterné kedves asszonyunkal

Dicsekedhessenek az Ur harmatjával,
Kivánom fényljenek mindég áldásával
A bú vagy betegség tölletek hátráljon
A versengés innen tenger mellé száljon
Atya mester urunk sok időt számláljon
Hogy unalom nélkül minket díregáljon
Ha pedig a jótól néha el hajlani
Akarna valamék tessék tanítani
Tántorgó az Ifjú meg kell azt vallani
Oktatással lehet helyre állítani
Palástot nem adunk erőtlenségünknek
Sőt ígérjük az új atya mesterünknek,
Ha Isten kedvezend a mi életünknek
Mi is megfelelünk kötelességünknek
Van Társaságunknak de még egy kérése
Atya mester urhoz mélyel eddig kése
Reményli hogy léend bé teljesítése
Kérjük hallgassa meg ez a jelentése
Nincs ezen ládának mostan már szállása
Mert az óh Helberken nem lett meg hagyása
Kérjük fogadja bé légyen itt lakása
Ez Társaságunk szives ajánlása. —

A köszöntőversekből kitűnik, hogy amennyiben nem választott új atyamestert, a láda hordozásának szertartására akkor is sor került:

Midőn a Tavai Atyamester meg marad így kéri a ládát

Atya mester úrhoz jövünk köszöntéssel
Küldetve társainktól ezen jelentéssel
Mulatni akarna Láda kíséréssel,
Azért jelenénk meg illendő kéréssel
Méltóztasson nekünk csak egy két órára
Ládánkat ki adni melyet nem sokára
Midőn el érkezik a kívánt Czéljára
Becsülettel haza hozzuk szállására.

Az Atya mester előtt az utszán ha a Táv. meg marad

Atya mester urnak s atya mesternének
Az egészségéért igyunk hát legények
Ne légyen bomlása az egészségének
Éljen örömeire egész háznépének. Vivát.

Midőn vissza jövé az atya mester házában

A mint becsülettel hogy kezünkhöz vettük
Ezen Ládát s véle kedvünket töltöttük
Kötelességünket el nem felejtettük
Ha nem illő móddal vissza is kísértük

Atya mester urat most alázatosan
Kérjük vigyázzon rá oly szorgalmatosan
Mint eddig minket is vezérlett okosan
Kedveljen bennünket mind álhatatosan. Vivát.

A legényélet utolsó állomása volt, amikor a legény kivált a legény-
társaságból hogy már a céh teljes jogú tagja, mester legyen.⁽⁸⁾

*Mikor a Legény társulatba áll aképpen búcsúzik
az Ifjúságtól*

Legény társaim kik itt egybe gyűltetek,
Becsülettel s nemmel ékesen fényljetek,
Egy két szót szólani szándékom veletek,
Kérem egy kis korig csendesen legyetek.
Hogy változik vélem történt tán tudjátok.
Mi a célom azt is fel találhatjátok,
Végső búcsúzásom intézem hozzátok,
Hiszem hogy jó szívvel ezt el fogadjátok.
Volt részem gyakorta társalkodástokba
Hú szives és nyájas barátságotokba
Megjelentem szint úgy társaságotokba
Kötelességünket folytatván azokba.
De ezen barátság félben szakad vélem
Mert változásomat előttem szemlélem
Legénységemet más státussal cserélem
Búcsú szavaimat azért nem kimélem.
Becsülöm mindenkor szivességéteket
Kedvellem azért jámbor viseletéteket
Ártatlannak láttam a jó kedvetéket
Visszálni akartam én is mind ezeket
De hű akaratom ellen is sértettem
Valakit azt önként bár nem cselekedtem
Illendően még is most nyilván követem
Engeszteléseket mert reménylhetem
Javaslom elsőben az Istent féljétek
A jó erkölcsöket aztán kedveljétek
A rossz társaságot kivált kerüljétek
Így lessz ékes s áldott ifjúság zsengétek
Az Isten országát ha keresenditek
Az ő szent igéjét ha kedvellenditek
Hiven ha ezeket bételjesítitek
A test szükségére valót elnyeritek
Mesterségeket jól ki tanuljátok
Szerényen és hiven mindég folytassátok
Világ folyamatját másutt is látjátok

8 A legényéletre vonatkozóan: P. Szalay Emőke: Fazekas inasok és legények Debrecenben a XVIII—XIX. században, Déri Múzeum Évkönyve, 1982. Szerk: Módy György és Gazda László közreműködésével Dankó Imre. Debrecen, 1984. 361—366.

A hol jót tanultok ott légyen hazátok
Itthon is másutt is hogy ha igyekeztek
Tökéletességre s nagyokra érhetek
Ifjaktól mesterek kívánom légyetek
Addig is pedígen míg a czélt éritek
Elteteket soká s jó korban töltsétek
A szép egyességet kívált kedveljétek
Kérlek bucsuzásom jó szívvél vegyétek.

A legénytársaság rendjében a céhrendszer megszüntetése gyökeres változást jelentett. Privilegiumukba 1876. január 22-én jegyezték be, hogy a felsőbb utasításoknak megfelelően a társaság megszűnt, ezután társulat lett. Pap Lajos ez év szeptemberében jegyezte le a köszöntő verseket, megörökítve a több évszázados hagyományokat.